

Голові разової спеціалізованої
вченої ради
в Національному університеті
«Одеська політехніка»
доктору економічних наук,
професору
Лідії ВОЛОЩУК

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента, кандидата економічних наук, доцента, доцента кафедри підприємництва і торгівлі Національного університету «Одеська політехніка» Брагіної Ольги Сергіївни на дисертацію Ніколаєва Дмитра Петровича «Формування стратегії сталого розвитку нафтогазових компаній України на основі адаптивних бізнес-моделей», подану до захисту в разову спеціалізовану вчену раду Національного університету «Одеська політехніка» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 – Економіка.

1. Актуальність теми дисертації

Сучасний розвиток нафтогазового сектору відбувається в умовах суттєвих трансформацій світового енергетичного ринку, посилення екологічних вимог, поширення принципів ESG, необхідності декарбонізації економіки та забезпечення енергетичної безпеки держав. Для України зазначені виклики додатково посилюються наслідками воєнних дій, руйнуванням енергетичної інфраструктури, необхідністю інтеграції до європейського енергетичного простору та впровадженням сучасних механізмів корпоративного управління.

За таких умов особливого значення набуває формування ефективних стратегій сталого розвитку нафтогазових компаній, які здатні забезпечити досягнення економічних, соціальних та екологічних цілей одночасно. Важливим напрямом вирішення зазначеної проблеми є використання адаптивних бізнес-моделей, що дозволяють підприємствам оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища, знижувати рівень ризиків та забезпечувати довгострокову конкурентоспроможність.

Актуальність дисертаційної роботи Ніколаєва Дмитра Петровича обумовлена необхідністю розроблення сучасних теоретико-методичних підходів та практичного інструментарію формування стратегій сталого розвитку нафтогазових компаній України з урахуванням тенденцій енергетичного переходу, принципів ESG та адаптивного управління.

Дисертаційна робота виконана відповідно до планів науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська політехніка», зокрема в межах наукових досліджень кафедри економіки, пов'язаних із проблематикою

стратегічного управління, сталого розвитку підприємств та забезпечення їх конкурентоспроможності в умовах трансформації економіки.

Отже, тема дисертаційної роботи є актуальною та своєчасною, має важливе теоретичне і практичне значення для розвитку наукових засад стратегічного управління нафтогазовими компаніями. Проведене дослідження відповідає сучасним потребам розвитку нафтогазового сектору України та спрямоване на обґрунтування ефективних підходів до забезпечення сталого розвитку нафтогазових компаній в умовах трансформації енергетичного ринку та зростання вимог до їх екологічної, соціальної й економічної результативності.

2. Нові наукові результати, їх обґрунтованість та достовірність

У першому розділі дисертації набули подальшого розвитку теоретичні підходи до трактування сутності сталого розвитку нафтогазових компаній шляхом його розгляду як комплексної характеристики діяльності підприємства, що поєднує економічну ефективність, екологічну відповідальність, соціальну результативність та здатність до адаптації в умовах трансформації енергетичного ринку (с. 46–52). Заслугове на позитивну оцінку систематизація наукових підходів до формування стратегій сталого розвитку та обґрунтування ролі адаптивних бізнес-моделей як інструменту підвищення стійкості підприємств до зовнішніх викликів (с. 63–83).

Важливим результатом другого розділу є удосконалення методичного підходу до оцінювання рівня сталого розвитку нафтогазових компаній на основі системи ESG-індикаторів та інтегрального індексу сталого розвитку ISDM (с. 139–166). Запропонований підхід забезпечує комплексне оцінювання економічної, екологічної, соціальної та управлінської складових діяльності підприємств, дозволяє виявляти дисбаланси розвитку та формувати обґрунтовані управлінські рішення щодо їх усунення.

У третьому розділі особливу наукову цінність мають розроблені автором концептуально-методичний підхід до формування адаптивних бізнес-моделей нафтогазових компаній та трьохпараметрична модель оцінювання сталого розвитку (T–E–S), які забезпечують комплексне поєднання стратегічних, технологічних, економічних та соціально-екологічних аспектів управління сталим розвитком підприємств галузі (с. 171–193).

Науковий інтерес також становлять запропоновані методичні підходи до оцінювання трансформаційної готовності та ризикостійкості нафтогазових компаній, що розширюють інструментарій стратегічного управління в умовах трансформації енергетичного ринку.

Значний науковий інтерес становлять обґрунтовані автором стратегічні напрями підвищення рівня сталого розвитку нафтогазових компаній України в умовах енергетичного переходу, посилення екологічних вимог та необхідності забезпечення енергетичної безпеки держави (с. 226–245). Запропоновані рекомендації спрямовані на підвищення ефективності стратегічного управління

підприємствами галузі та можуть бути використані при розробленні довгострокових програм їх розвитку.

Для отримання зазначених результатів автором використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, зокрема: методи наукової абстракції, аналізу, синтезу, узагальнення та систематизації – для дослідження еволюції концепції сталого розвитку та уточнення сутності поняття «сталий розвиток нафтогазової компанії»; системний, структурно-логічний та порівняльний аналіз – для дослідження теоретичних засад формування стратегій сталого розвитку та адаптивних бізнес-моделей; економіко-статистичні методи, метод інтегрального оцінювання, графічний метод та методи візуалізації даних – для оцінювання рівня сталого розвитку нафтогазових компаній; SWOT- та PEST-аналіз – для оцінювання впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища; метод експертних оцінок, сценарний підхід, кореляційний аналіз та кластеризацію – для визначення трансформаційної готовності підприємств до впровадження адаптивних бізнес-моделей; логічний метод – для формування структури дослідження, обґрунтування висновків і практичних рекомендацій.

Інформаційну базу дослідження становлять праці вітчизняних та зарубіжних учених з проблематики сталого розвитку, стратегічного управління та адаптивних бізнес-моделей, нормативно-правові акти України та Європейського Союзу, аналітичні матеріали міжнародних організацій, статистичні дані, звітність нафтогазових компаній, ESG-звіти провідних міжнародних корпорацій, а також результати власних досліджень автора.

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів забезпечуються використанням сучасного наукового інструментарію, значної інформаційної бази дослідження, логічною послідовністю проведеного аналізу, застосуванням економіко-статистичних методів дослідження та практичною апробацією отриманих результатів.

Таким чином, одержані автором наукові результати є достатньо обґрунтованими, достовірними, характеризуються належним рівнем наукової новизни та мають важливе теоретичне і практичне значення для розвитку наукових засад формування стратегій сталого розвитку нафтогазових компаній України.

3. Повнота опублікування отриманих результатів та наявність достатньої кількості наукових публікацій

Основні результати дисертаційного дослідження достатньою мірою висвітлені у наукових працях автора та пройшли належну апробацію в науковому середовищі.

За темою дисертації Ніколаєвим Дмитром Петровичем опубліковано 14 наукових праць, з яких 5 статей у наукових фахових виданнях України категорії «Б» та 9 публікацій апробаційного характеру у матеріалах міжнародних науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 5,3 д.а., з яких 4,13 д. а. належать особисто здобувачу.

Основні положення, результати та висновки дисертаційної роботи доповідалися та обговорювалися на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Економічна кібернетика: теорія, практика та напрямки розвитку» (Одеса, 2021 р.); 2nd International Conference «Corporation Management» (Tallinn, Estonia – Banská Bystrica, Slovakia, 2022); Міжнародній науково-практичній конференції «Формування потенціалу економічного розвитку промислових підприємств» (Одеса, 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих учених «Сучасні трансформації у світовій економіці: виклики та пріоритети розвитку» (Одеса, 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції в рамках проекту Жан Моне «Механізми протидії сучасним викликам і загрозам: досвід ЄС для України» (Суми, 2024 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Information Technologies: Theory and Practice» (Дніпро, 2024 р.); International Scientific-Practical Conference «Economics, Finance, Accounting and Law: Strategic Priorities for Development in the Context of Globalization» (Aarhus, Denmark, 2024 р.) та інших наукових заходах.

Аналіз опублікованих праць свідчить про те, що в них повною мірою відображено основні результати дисертаційного дослідження, зокрема теоретичні засади сталого розвитку нафтогазових компаній, методичні підходи до оцінювання рівня їх сталого розвитку, питання формування адаптивних бізнес-моделей, застосування ESG-підходів, сценарного аналізу та управління ризиками.

Таким чином, кількість, обсяг, науковий рівень та зміст опублікованих праць дисертанта є достатніми для апробації та висвітлення результатів дисертаційного дослідження і відповідають вимогам, встановленим чинним законодавством України щодо присудження ступеня доктора філософії.

4. Практичне значення результатів дослідження

Практична значущість дисертаційного дослідження полягає у доведенні теоретичних положень до рівня науково обґрунтованих методичних підходів і прикладних рекомендацій щодо формування стратегій сталого розвитку нафтогазових компаній України на основі адаптивних бізнес-моделей. Запропоновані автором розробки враховують сучасні виклики функціонування підприємств нафтогазового сектору, пов'язані з трансформацією енергетичного ринку, посиленням екологічних вимог, необхідністю впровадження ESG-принципів та підвищенням рівня ризиків зовнішнього середовища.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено у практичну діяльність провідних підприємств нафтогазового сектору України, зокрема АТ «Укрнафта», НАК «Нафтогаз України» та АТ «Укргазвидобування», а також використано в освітньому процесі та науковій діяльності Національного університету «Одеська політехніка», що підтверджується відповідними документами про впровадження результатів дослідження.

Запропоновані автором методичні підходи, моделі та рекомендації можуть бути використані для:

- оцінювання рівня сталого розвитку нафтогазових компаній на основі системи ESG-індикаторів та інтегрального індексу сталого розвитку;
- формування та вдосконалення адаптивних бізнес-моделей підприємств нафтогазового сектору;
- оцінювання рівня трансформаційної готовності підприємств до впровадження стратегічних змін;
- обґрунтування стратегічних рішень щодо підвищення рівня сталого розвитку, ризикостійкості та адаптивності компаній;
- розроблення стратегічних сценаріїв розвитку підприємств в умовах трансформації енергетичного ринку та посилення вимог сталого розвитку.

Таким чином, результати дисертаційного дослідження Ніколаєва Дмитра Петровича характеризуються належним рівнем теоретичного обґрунтування та практичної спрямованості. Їх впровадження у діяльність підприємств нафтогазового сектору та використання в освітньому процесі підтверджує практичну значущість отриманих результатів і можливість їх застосування для підвищення ефективності стратегічного управління сталим розвитком нафтогазових компаній України.

5. Академічна доброчесність

У дисертаційній роботі та наукових публікаціях, у яких висвітлено основні результати дослідження Ніколаєва Дмитра Петровича, порушень принципів академічної доброчесності, зокрема ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів дослідження, не виявлено.

Наукові результати, висновки та рекомендації, наведені у дисертації, є авторськими. Використання результатів спільних наукових праць здійснено виключно в межах особистого внеску здобувача, який належним чином визначено у відповідних публікаціях.

6. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Враховуючи численні позитивні сторони дисертаційного дослідження, необхідно звернути увагу на такі дискусійні моменти:

1. У підрозділі 1.2 дисертаційної роботи автором ґрунтовно досліджено підходи до формування стратегій сталого розвитку нафтогазових компаній та обґрунтовано роль адаптивних бізнес-моделей у системі стратегічного управління (с. 53–74). Водночас науковий інтерес викликає питання впливу рівня цифрової зрілості підприємств на ефективність реалізації таких моделей. Більш детальне висвітлення цього аспекту могло б додатково посилити практичну цінність запропонованих підходів.

2. Значний науковий інтерес становлять результати підрозділу 3.2 щодо оцінювання трансформаційної готовності підприємств до впровадження

адаптивних бізнес-моделей та формування відповідних профілів готовності (с. 194–225). Разом із тим окремі аспекти економічної інтерпретації сформованих кластерів і практичного використання отриманих результатів могли б бути розкриті більш детально.

Разом із тим наведені зауваження мають дискусійний та рекомендаційний характер, не знижують наукової новизни, теоретичної цінності та практичної значущості дисертаційного дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

7. Загальний висновок

Дисертаційна робота Ніколаєва Дмитра Петровича на тему «Формування стратегії сталого розвитку нафтогазових компаній України на основі адаптивних бізнес-моделей» є завершеним самостійним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему та на належному теоретичному і методичному рівнях, у якому вирішено важливе наукове завдання щодо розвитку теоретико-методичних засад та розроблення практичних рекомендацій із формування стратегій сталого розвитку нафтогазових компаній України в умовах трансформації енергетичного ринку.

За змістом, структурою та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам, встановленим до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

З урахуванням актуальності теми дослідження, наукової новизни одержаних результатів, їх теоретичного та практичного значення, достатнього рівня обґрунтованості висновків і рекомендацій, повноти висвітлення результатів у наукових публікаціях, належної апробації та впровадження результатів дослідження, а також дотримання принципів академічної доброчесності, можна дійти висновку, що дисертаційна робота Ніколаєва Дмитра Петровича відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами).

Відповідно, Ніколаєв Дмитро Петрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний рецензент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва і торгівлі
Національного університету «Одеська політехніка»

Ольга БРАГІНА